XV. 8.422 – 1947. VII. 10. – Teleles – egyhangú;
8.539 – -"- XI. 6. – vegyes – nem jelent meg;
8.571 – -"- XII. 11. – vegyes – szűkös. leírhatatlan;
XVI. 8845 – 1948. VI. 25. – Történeti –

Megőrizendő, Békés m. 1914. IX. 5.

Anyakönyvi áthiat: 999. /1947-48.

Exp: 1948.

A DEBRECENI TUDOMÁNYEGYETEM
JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KARA.
859 47/48 szám.
Érk: 1948 évi május hó 21-én.

Bírálatra kiadom:

dr. Schultheisz Emil
-"- Bozóky Ferenc

professor urakat,

Debrecen, 1948. május 21.

Egyhangúlag elfogadom.
1948. V/26. dr. Schultheisz
1948. V/28. B-y

Motivumok a büntetőeljárásban.

Jogtudományi értekezés a büntetőjog köréből.

Irta:

Roósz András
jogszigorló

Forrásmunkák:

Baumgarten Izidor: A büntetés kimérésének reformjáról. 1904.

Eisner Manó: A sulyosbitó és enyhitő körülmények és a büntetés kiszabása. 1932. Szeged.

Finkey Ferenc: A motivumok tana a büntetőjogban. 1903.

Finkey Ferenc: Jelszavak harca a büntetőtörvénykönyvek revíziója körül. 1937. Budapest.

Hacker Ervin: A magyar büntetőjog tankönyve.

Bevezetés.

A legfontosabb és legfelelősségteljesebb büntetőbirói aktus kétségtelenül az ítélethozatal, hiszen ez koronázza meg az egész büntetőpert, ez állitja helyre a társadalomnak, helyesebben a társadalom biztonságérzetének a büntetés okául szolgáló büncselekmény által megbolygatott egyensulyát. Ez azonban tulajdonképen csak feltevés, követelmény, tudjuk, hogy igy kellene történnie, de hogy valóban helyre állitja-e az előbb emlitett egyensulyt, igen kérdéses. Ennek kapcsán felvetődik a büntetés helyes kiszabásának problémája, mely sarkalatos kérdése ugy az egész büntetőjognak, mint minden konkrét büntetőpernek.

Szabályokat felállitani erre vonatkozóan szinte lehetetlen,minden esetre általános elvként elfogadhatjuk Eisner nézetét, miszerint a büntetés kiszabásának, illetve a biró itéletének összhangban kell állnia az uralmon lévő tételes törvénnyel és meg kell felelnie a társadalom jog és igazságérzetének.

Rendszerint a büntetőtörvény jóval szigorubban birálja el ugyanazt a büncselekményt,mint a közfelfogás. A biró feladata áthidalni ezeket az igen gyakran felmerülő ellentéteket.

Hogy a törvényhez alkalmazkodnia kell a birónak, ez természetes. Ugyanis - eltekintve annak meggondolásától, hogy a törvénynek,mint a legfelsőbb jogparancsnak mindenki, még a törvényhozó is engedelmeskedni tartozik - ha a biróságok nem alkalmazkodnának a törvényhez, olyfoku jogbizonytalanság állhatna elő, ami veszedelmes lenne magára az államra nézve is. Viszont indokolt a társadalom jogérzetének figyelembe vétele is, hiszen a törvényhozás a maga nehézked apparátusával nem képes nyomon követni az életet, nem képes feleletet adni a szinte naponként felmerülő uj és uj kérdésekre, ezekre csak a büntetőbiró tud megfelelni, aki kezét mintegy a társadalom ütőerén tartva tisztában van azzal, hogy meddig szükséges és meddig szabad elmennie a rideg törvényparancs enyhitésében.

A társadalom jog- és igazságérzete aztán külsőleg a nyilvánosság, ügyfélegyenlőség elvének megvalósitásában és abban hatá-

lyosul, hogy hely biztosittatik a bünügyi jogszolgáltatás terén a laikus elemnek is.

A bíróságnak,mielőtt kiszabná a büntetést, mérlegelnie kell a konkrét büneset összes körülményeit, igy első sorban meg kell állapitania a bünösség fokát. Büntetőtörvénykönyvünk 1.§-ában erre vonatkozóan ez áll:"olyan büntetés járuljon a biróilag bünösnek talált egyén cselekményéhez jogkövetkezményként, mely a bünösség fokának teljes mértékben megfelel." A 89.§-ban :"A büntetés kiszabásánál a bünösség fokára befolyással biró körülmények veendők csak figyelembe."

De milyen körülmények lehetnek befolyással a bünösség fokára? A szélső objektiv irányzat szerint egyedül az eredmény határozza meg a bünösség fokát, a szubjektiv elmélet hivei viszont azt valják, hogy a büntettes akarata, lelki magatartása döntő a bünösség fokának elbirálásánál. Birói gyakorlatunk a bünösség mindkét ismérvének jelentőségét elismeri, a büntetés kiszabásában mindkettőre tekintettel van.

A bünösség szubjektiv ismérvei közt különös figyelmet érdemelnek a büncselekmény

lelki rugói, mozgatói : a motivumok. Ezek - Finkey klasszikusnak mondható definiciója szerint - azok az érzelmek, indulatok, vágyak, melyek az ember akaratát valamely öntudatosan kitüzött cél,vagy célok megvalósitására s evégből valamely cselekvés közvetlen véghezvitelének elhatározására birják. /A motivumok tana a büntetőjogban./

Eszerint élesen kell megkülönböztetni a motivumot a jellemtől, lelkülettől. Ez utóbbiak semmi esetre sem tekinthetők motivumoknak, csak talajai azoknak: a különböző jellemü,lelki berendezettségü emberek,különböző módon reagálnak a motivumokra. Egyik ember pl. végső kétségbeesésében sem volna képes embert ölni, mig a másikat ennél sokkal csekélyebb sulyu motivum is gyilkosság elkövetésére inditja. Saleilles szerint :"a törvény nem a jellemet bünteti, ha az embereket a jellemük miatt büntetné, akkor még tettei bevárása előtt el kellene őket zárni."

A természeti, társadalmi,élettani tényezőket általábanszintén nem tekinthetjük a motivumok körébe tartozóknak.

Az alábbiakban foglalkozni kivánunk

a motivumok osztályozásaival, csoportositásaival,melyek megjelölvén a birói mérlegelés szempontjából jelentős motivumokat, lehetővé teszik, hogy ezek a gyakorlatban értékesithetők legyenek; foglalkozni kivánunk továbbá a motivumok értékesitésével a büntetési rendszerben, aztán a Btk. különös részében megjelölt minősitett, vagy enyhitett esetekre és a speciális büntetési tételek megállapitására vonatkozóan, végül a büntetéskiszabás körében; befejezésül pedig a jogegység kérdésével foglalkozunk arra vonatkozóan, hogy vajjon van-e összhang egyfelől a törvény és az általános birói gyakorlat között, másfelől az egyes biróságok gyakorlatában a motivumok illetve a sulyosbbitó és enyhitő körülmények értékesitése tekintetében.

I.

A motivumok jelentőségét már a XVIII. század kiváló büntetőjogászai felismerték,bár ők még a motivum szót a mai értelemben nem használták. Igy Montesquieu, Beccaria, Romagnosi, Filangieri egyaránt a büntetések arányosságát

hangsulyozzák és azt, hogy a büntetés mintegy az elkövetett bün természetéből vétessék, a bün indokát igyekezzék sujtani.

Filangieri például célszerünek tartja, hogy a pénzvágyból elkövetett cselekmény pénzbüntetéssel legyen sujtva.

Bármennyire találóak az emlitett büntetőjogászok megállapitásai és bármennyien foglalkoztak is a motivumokkal az ő idejükben és később is, a svájci javaslat az első mü, amely a motivumok figyelemreméltó csoportositását adja. Két nagy osztályba sorozza a motivumokat,elsőbe tartoznak a nemes,vagy figyelemre méltó, másodikba pedig a nem nemes, vagy alacsony motivumok. A büntetés annál sulyosabb természetesen,minél alacsonyabbak voltak a tett inditó okai. Azonban részletes felsorolást nem ad, hanem a különös részben kiemel husz alacsonynak tekinthető motivumot, melyeket az 1843.évi magyar javaslattal való összehasonlitás céljából felsorolunk:

1., gonoszság,
2., durvaság,
3., ravaszság,
4., bosszuvágy,

5., birvágy,nyereségvágy,haszonlesés,
6., káröröm,
7., gyilkolási kedv,
8., özzés,
9., irigység,
1o., gyülölet,
11., rosszakarat,
12., kegyetlenség,
13., nemivágy,
14., munkaiszony,tunyaság,
15., üzlet,-ipar,-foglalkozásszerüség,
16., figyelmetlenség,
17., könnyelmüség,
18., indulatos felgerjedés,
19., vétkes nemtörödés,
2o., pajkosság.

Az 1943.évi javaslat motivumoknak tekinthető sulyosbbitó, illetőleg minősitő körülményei pedig ezek:

1., gonoszság /malicia/,különös gonosz indulat,
2., álnokság,
3., vakmerőség,
4., bünbeni megrögzöttség,
5., kegyetlenség,

6., haszon,vagy haszonlesés,
7., alattomosság,
8., orozva elkövetés,
9., bosszu,
lo., bujaság,
11., káröröm,
12., indulatos felgerjedés,
13., vétkes vigyázatlanság,
14., könnyelmüség,
15., hanyagság.

Szerintem lényegileg csak egy motivummal szegényebb 1843-as javaslatunk a svájcinál,amennyiben figyelmen kivül hagyja a munkaiszont,tunyaság motivumát. Ugyanis a többi hiányzó motivum beszoritható 1943-as javaslatunk keretébe. Igy például az üzletszerüség közeli rokonságban van a magyar javaslat bünbeni megrögzöttségével, a gyilkolási kedv az 1843-as javaslat 1.pontjának /:gonoszság,különös gonosz indulat:/ fogalmi körébe sorozható,amint a pajkosság is a könnyelmüség fogalmi körébe.

A magyar javaslat két nem alacsony motivumot is ismer: 1., gyermekrablásnál "ha valaki egy idegen gyermeket szülőinek beleegyezése nélkül egyedül oly célzattal ejtett

hatalmába, hogy a testi vagy erkölcsi végromlástól /:melyben szüleinél volt:/ megmentse,s ezáltal sorsát és jövendőjét jobbá tegye,ezen jószándéku, de mégis törvénytelen tettéért büntetése egy heti fogságnál több nem lehet.
2., Mikor az orgazda,/:mai terminologia szerint bünpártoló:/ egyedül szánakozásból s minden bér és haszon nélkül követett el valamit."

Fejlődést mutat az előbb emlitett törvényjavaslatok felsorolásával szemben Liszt rendszeres motivum táblázata márcsak annyiban is,hogy megfelelő helyet biztosit az ugynevezett nemes, vagy nem becstelen motivumoknak is:

1., a tudat hiánya,vagy homályosságai árról,hogy a cselekvés idegen jogkörbe nyul /:könnyelmüség,gondatlanság,lelkiismeretlenség:/,
2., szimpatia /:vonzalom,szeretet, részvét,jóakarás:/,
3., önfenntartási ösztön,egoizmus,
4., nemi érzékiség,
5., az indulatok különböző fajai,
6., dicsőség,uralomvágy,hiuság,irigység,

7., elvhüség /:jogi,vallási,politikai,tudományos meggyőződés:/,

8., nyereség,pénzvágy,élvhajhászat, fukarság.

Garcon az érzelmek erkölcsös vagy erkölcstelen voltát elvi alapnak a motivumok különböző osztályok szerinti csoportositásánál /:nemes,nem nemes motivumok:/, Lilienthal az érzelmek erejét,amennyiben szerinte a motivumok két főforrása:

1., önfenntartásra való törekvés,

a/ létezés /élet,testi épség/,

b/ ideális létezés /becsület, szabadság/,

c/ gazdasági létezés /életfenntartás,vagyonnövelés,családfenntartás iránti vágy/,

2., Egyéniség érvényesitése iránti törekvés /:érzéki vágy,indulathullámzások,szenvedélyek,szerelem, féltékenység,gyülölet kielégitése iránti vágy:/.

Ugyancsak Lilienthaltól származik az a felosztás,melynek elvi alapja erősen

objektiv jellegü,tudniillik a felosztás alapja az egyénnek a vele együtt élő más emberekhez való viszonya,vagyis a motivumok vagy altruisztikusak, vagy egoisztikusak, vagy antialtruisztikusak. Lilienthal tehát a cselekmény társadalmi jelentőségét tekinti.Itt a kívánatos elvi alapnak a motivumok osztályozása szempontjából.

Finkey a Lilienthal féle objektiv felosztása alapot tökéletesiti, szerencsésen felhasználva Garcon felosztásának és Lilienthal szubjektiv felosztásának szempontjait is.

"A motivumok tana a büntetőjogban" c. kiváló müvében erre vonatkozóan a következők olvashatók az 52. és 54. oldalon:

"A büntetendő cselekmény lélektani rugóit aszerint lehet és kell osztályoznunk, amint az egyes motivumok a társadalom érdekei szempontjából egyenesen károsak, helytelenek, vagy természetellenesek, vagy kevésbbé ilyenek, vagy pedig egyáltalán nem sértik, sőt természetesek... l., Az első, erkölcsi szempontból legerősebben elitélhető,társadalmi szempontból legkárosabb motivum csoportba tartoznak az ember és társadalom gyü-

löletre, közveszélyességre valló érzelmek, indulatok és vágyak, minők: az általános embergyülölet, a társadalom megsemmisitésének vágya, pusztitása, rombolási vágy,káröröm, munka nélkül mások vagyonából megélés vágya, irigység. 2., A második, erkölcsileg szintén elitélendő s társadalmilag is helytelen,káros motivum csoportok alkotják a merően egyéni önzésből, a testi és lelki vágyak kielégitése iránti törekvésből fakadó motivumok:az érzékiség, nemi ösztön, bujaság,kényelemszeretet /dologtalanság/, birvágy /haszonlesés/, fukarság, hiuság, dicsvágy. 3., A harmadik csoportba az erkölcsileg menthető és társadalmileg nem helytelen motivumok közé sorozhatók a világosan altruisztikus indulatok, vágyak,mint : a mások iránti szánalom, könyörület, szertet, a haza, vallás, tudomány iránti őszinte lelkesedés, rajongás, továbbá az élet vagy becsület megmentésének vágya,a jogtalanul megtámadottak iránti részvét, a jogos felháborodás, /iustus dolor/."

Finkey azonban nem elégszik meg a motivumok osztályozásával,hanem egy lépéssel tovább megy és a motivumok alapján osztá-

lyozza a büntetteseket is. Ennek az osztályozásnak már igen nagy gyakorlati jelentősége van a büntetés kiszabása szempontjából:

1./ megátalkodott bünösök /már többször s hasonló motivumból eredt sulyos büntetendő cselekményekért voltak megbüntetve. Visszaesőkből kerülnének ki, de Finkey csak a többszörösen visszaesőket sorolná ide./

2./ sulyosabb bünösök, akik az első vagy második motivumcsoportba tartozó indokból egy vagy több büntetendő cselekményt követtek el. Ide tartoznának a visszaeső bünösök közül azok, akik megátalkodottaknak még nem minősithetők, de az enyhébb bünösök közé sem sorozhatók, valamint az első izben bünözők közül azok, akik nem menthető motivumból követték el a cselekményt.

3./ a harmadik csoportba tartoznának az enyhébb bünösök, alkalmi bünösök és a harmadik csoportba tartozó menthető inditó okból cselekvő bünösök.

II.

Előttünk állván a motivumok, foglalkozzunk az alábbiakban értékesitésük kérdésével.

A motivumok értékesitésének igazi eszköze az individualizáció, egyéniesités, melynek a büntető eljárásban igen fontos szerep jut. Érdekes ebből a szempontból párhuzamot vonni a polgári és büntető per között. Mert bár a polgári per az, melynek léte vagy megszünte tulnyomó részben az egyén akaratától függ,szemben a büntető per köztörvényi jellegével, automatikus, az egyéni akarat elsöprő dinamikájával,mégis pl. egy bonyolult osztályper elbirálásánál megközelitőleg sem lép ugy előtérbe az ember,mint érző, gondolkozó, akarati lény, mint egy szimpla lopás vagy testisértés esetében. A polgári perben is mérlegel a biró, de mérlegeli első sorban a bizonyitékokat s ha ezek adva vannak, adva van ugyszolván a megoldás is, csak szavakba kell önteni,itéletbe kell foglalni. Viszont a büntető perben ha a bizonyitékok készen állanak is, ha a tények merev csontváza már a biróság előtt áll is, a felelősségteljesebb feladat előtt most áll a biró, meg kell jeleniteni, fel kell idézni azokat az erőket, melyek azt mozgásba hozták, vagyis amelyek elinditották a

tényeket, cselekvéseket a maguk utján,mely ut azután valamely büncselekmény tényálladékának megvalósulásához vezetett. Tehát a biró nem függesztheti tekintetét kizárólag a tényekre, a megsértett jogi érdek minőségére és a sértés nagyságára, hanem egyénenkint kell eldöntenie a bünösség fokát, amelyet első sorban az egyén lelki magatartása dönt el.

Az individualizációnak,mely igy a modern büntetőperben nélkülözhetetlen, fontos szerepe van közelebbről a büntetési rendszerben. A bünös szempontjából nem csak az lényeges, hogy büntetése milyen időtartamu vagy egyébként milyen foku, hanem az is, hogy az elitélés által mennyiben lesz megbélyegzettje a társadalomnak. Vonatkozik ez első sorban a szabadságvesztés büntetésekre. Mert tény - amelynek nyomasztó sulyát a patronázs intézmények is csak enyhiteni tudják, de megszüntetni nem - hogy az elitélt és kiszabadult büntettes erejének nagy része sokszor az előitéletekkel folytatott harcban őrlődik fel. Hogy ez mennyire káros és igazságtalan, szükségtelen bizonyitgatni.

Elég ha figyelembe vesszük azt, hogy a társadalom ellenséges érzülete, idegenkedése a büntetésen felül külön sujtja a bünöst, másrészt exisztenciális, vagy psychologiai okokból a bünözés utjára visszatériti. A visszaeső bünösök e rohamos szaporodásának kérdése nem utólsó sorban köszönhetők ennek a káros társadalmi jelenségnek. Ez a magatartás azonban nem tapasztalható a büntettesek minden kategóriájával szemben. Egyrészt bizonyos természetü /pl. politikai/ büntettek, másrészt bizonyos motivumok /pl. erős felindulás/ alapján elkövetett büncselekmények nem részesülnek a társadalom megrovásában, sőt a társadalom mintegy kiköveteli, hogy ezek elkövetői megkülönböztetett elbánásban részesüljenek szabadságvesztés büntetésük elszenvedésük ideje alatt is, vagyis gondoskodjék a törvényhozás a szabadságvesztés büntetések körében is bizonyos nem dehonesztáló büntetési nemekről. Egyszóval párhuzamos legyen a büntetési rendszer.

Hogy milyen mélyen gyökerezik a társadalom lelkületében ez a kivánság, szembetünően bizonyitja az, hogy pl. a párisi

esküdtszék állandóan felmenti a szerelmi izgalomból, féltékenységből, indulatrohamban elkövetett gyilkosságok vádlottait. A társadalom felfogása, jogérzete és a törvány közötti eltérésnél győz a társadalom felfogása, mely inkább eltüri, hogy a menthető motivumok által inditott büntettes - aki azért csak büntettes s mint ilyen büntetést érdemelne, ha esetleg enyhébbet is - szabaduljon a felelősség alól,minthogy becstelenitő büntetéssel legyen sujtva.

Finkey is a párhuzamos büntetések rendszerében látja a motivumok értékesitésének egyedüli módját annak az elvnek fenntartásával, hogy a büntetésnek soha sem szabad becsteleniteni, viszont a fogházat sem szabad custodia honesta-vá tenni,mert a büntetésnek mindig komolynak kell lennie.

A Finkey által ajánlott párhuzamos szabadságvesztés büntetési rendszer különben ez:

1./ fegyház, vagy börtön a I.vagy II. motivumcsoportba tartozók részére. Tartalma 1-15, többszörös visszaesőknél 5-2o

év, illetve életfogytiglan.

2./ fogház, vagy elzárás a II.motivumcsoportba tartozó kisebb s a III. csoportba tartozó összes büntetendő cselekmények tetteseire. Tartama 8 naptól lo, esetleg 15 év.

A büntetés másik formájánál,a pénzbüntetésnél szintén előkelő szerepet kapnak a motivumok. A pénzbüntetés,mint főbüntetés alkalmazásának alapja ugyanis az, hogy kisebb sulyu cselekmények ne szabadság elvonással büntettessenek, mint mellékbüntetésnek pedig egyenesen az, hogy a rendszerint nyereségvágyból elkövetett cselekmények gyökerükben legyenenek sujtva, mintegy az önző motivum legyen büntetve.

Hivatalvesztés, politikai jogok gyakorlatának felfüggesztése szerinte a következő képen lenne szabályozandó. A törvény hatalmazza fel a birót ennek a mellékbüntetésnek a kimondására, mégpedig a sulyosabb, az első csoportba tartozó motivumok fennforgása esetén ennek kimondását tegye kötelezővé, a kevésbbé sulyos második csoport e-

setén csak fakultativvá. Tehát minden olyan esetben lehetősége lenne a birónak az emlitett mellékbüntetés kimondására, mikor a tett motivumai nem menthetők. Kétségtelen hogy ez nagyobb teret adna az igazi individualizációnak és arra ösztönözné a birót, hogy igyekezzék mindig a tett valódi motivumait kikutatni.

III.

A motivumokkal büntetőtörvénykönyvünk nem csak általános részében, a büntetési rendszerrel kapcsolatban foglalkozik, hanem a különös részben is az egyes tényálladékok ismérveinek megállapitása s különösen a minősitett, vagy enyhitett esetek kiemelése és a speciális büntetési tételek megállapitása kapcsán.

Vegyük példaképen az egyik legsulyosabb büntettet, az emberölést.

Büntető törvénykönyvünk a következőképen szabályozza az emberölés tényálladékát kimeritő cselekményeket:

1./ szándékos emberölés
a.,gyilkosság,
b.,speciális szándékos,
c.,indulatos mebrölés,
2./ gondatlan emberölés.

A Btk. szándékos emberölésnél az elválasztás eszközéül az előre megfontolást tekinti. Igy a motivumokat, a cselekmény erkölcsi értékét és társadalmi jelentőségét nem részesiti kellő figyelemben. A Kuria gyakorlata bizonyos mértékben enyhiti a törvény szigorát, amennyiben lelki izgalomban, elkeseredésben keletkezett, s napokon át megfontolt, valamint a tett elkövetése után rögtön öngyilkossági kisérlettel párosult ölési esetekben a gyilkosságot rendszerint nem állapitja meg, bár a Btk.szerint ezek az esetek gyilkossággá lennének minősitendők az előre megfontolás fennforgásánál fogva.

Büntetőtörvénykönyvünknek a Code Penal-ból átvett, a praemeditaiora épitett gyilkosság fogalma elavultnak mondható és visszaesést mutat 1843.évi javaslatunkhoz

mérve is, mely ugyan szintén a praemeditatióra építi a gyilkosság fogalmát, de az előre megfontolt eltökéléssel elkövetett emberölésnek nem minden esetét bünteti egyenlően. Hét esetet emel ki, melyekben a gyilkosság holtigtartó rabsággal büntetendő, a többi esetben 18, ha pedig kegyetlenséggel követtetett el 22 év a határ.

A hét eset a következő:

1., szülő, testvér, gyermek, házastársi viszony,

2., rablás, vagy örökség elnyerésének célja,

3., ha valaki bérért gyilkol, vagy gyilkosságra vérelt,

4., méreggel, vagy egyébként orozva gyilkolt,

5., egyszerre több embert öl meg,

6., különböző időben elkövetett többrendbeli gyilkosságért vétetik egy közkereset alá,

7., gyilkosságért már büntetve volt.

A svájci javaslat meg sem emliti

az előre megfontolást, az olasz törvény csak egyik minősitett esetnek tekinti.Abban azonban megegyeznek, hogy szükségesnek tartják a motivumok sulyosságát,vagy egyes motivumok egyenes megjelölésével, vagy a sulyosbbitó körülmények megemlitésével kiemelni. Finkey szerint sem a szándék előre megfontolása, vagy meg nem fontolása a legfőbb kritérium a szándékos emberölés legsulyosabb és kevésbbé sulyos eseteinek megkülönböztetésénél, hanem a motivum aljassága, az emberietlen érzelmre, embergyülölő kegyetlen jellemre valló inditóok. A minősitès kétféle felsorolását adja,illetve javasolja fent már több helyen idézett művében.Egyik szerint /abban az esetben,ha - mint ő kivánta - eltörölnék a halálbüntetést/ minősitő körülmények lennének és 10-15 évi fegyházzal büntettetnének az embergyülöletből, birvágyból,vagy kegyetlenségből elkövetett ölés, más büntethető cselekmény elkövetése,vagy eltitkolása végett való ölés és rokonölés. A másik felsorolás arra az esetre szól, ha nem tör-

lik el a halálbüntetést, amikor is csak előre megfontolással párosult embergyülölet, kegyetlenség lenne minősitő körülménynek tekinthető és elkövetője a legsulyosabb büntetéssel /halállal/ sujtható.

Szerintünk nem helytálló a birvágynak az utóbbi csoportba való teljes mellőzése, mert egyes esetekben - természetesen tekintetbe véve a büntettes vagyoni és egyéb viszonyait - a birvágyból való ölés előre megfontolással párosulva állapithat meg olyan, sőt nagyobb foku alanyi bünösséget, mint pl. az embergyülölet. Helyes ugyan Finkeynek az a törekvése, hogy a halálbüntetés minél kisebb körben legyen alkalmazható, de a birvágynak mint minősitő motivumnak tljes negligálása sok hidegvérü, cinikus bünözőt indokolatlan előnyben részesitene a többiekkel szemben. Az embergyülölet igen sokszor sorozatos, vagy sulyos igazságtalanságok elszenvedésére vezethető vissza, amely esetleg a társadalom részéről éri a büntettest. Ezzel szemben alig lehet felháboritóbb, sulyosabb alanyi bünösséget megállapitó eset annál, ha pl.

egy jó anyagi viszonyok között élő egyén előre megfontoltan és kizárólag abból a célból öl meg egy számára egyébként közömbös személyt, hogy ezáltal olyan vagyoni előnyhöz jusson, mely addigi vagyonának csak egy bizonyos hányadát teszi ki. Az aztán más kérdés, hogy a társadalomra nézve egyik vagy másik büntettes veszélyesebb. Hiszen nyilvánvaló, hogy a közveszélyes őrült, aki dühöngése közben embereket mészárol le, veszélyes a társadalomra, mégis ennek alanyi bünössége meg nem állapitható. Arra valók a biztosnági intézkedések, hogy az ilyenek garázdálkodásainak elejét vegyék.

A szándékos emberölés minősitésén kivül Finkey a Btk. különös részében még a következőket tartja módisitandóknak, illetve megvitatandónak a motivumok értékesitése szempontjából.

Gondatlan emberölésnél nagyobb foku könnyelmüség, lelkiismeretlenség, többszöri elkövetés lennének jóval magasabb büntetési tételek alá helyezendők, viszont szándékos ölésnél enyhébb elbirálás alá eshetnének a

magzatelhajtás, az anya szempontjából,ha szégyenérzés, a rokonok haragjától való félelem inditotta tettének elkövetésére, és a kivánságra ölés. Ez utóbbi nézetünk szerint különös figyelmet érdemel. A kivánságra ölés lényegileg az öngyilkosság egy nemének tekinthető,melyben a tettes csak az eszköz szerepét játsza. Különös méltánylást érdemel, aki gyógyithatatlan beteggel szemben követi el. Erkölcsileg egyáltalán nem hibáztatható pl. az utólsó stádiumban szenvedő rákbeteg kezelő orvosa, ha a betegének kifejezett kivánságára nagyobb mennyiségü altatót,vagy más szert ad be, mely halálba segiti a beteget. Valószinü, hogy nem is elvi, hanemtisztán gyakorlati szempontok indokolják az aránylag sulyos büntetést,mert bizony a kivánságra ölés leple és ürügye alatt sok visszaélés történhetne.

Párbajvétségeknél különböztetni kellene a párbajra okot szolgáltató,vagy ahhoz makacsul ragaszkodó és az arra rákényszeritett között.

Gyermekrablás, nőszöktetésnél az

esetleg fennáló altruisztikus motivumok /szánalom,könyörület/ lehetnének irányadók.

Becsületsértésnél minősitő körülmények lehetnének a többszöri elkövetés, rosszakarat, gyülölködés, irigység. Jelentéktelen esetben azonban dorgálás is megfelelne. Különösen fontos szerephez jutnának a motivumok a lopásnál. Nyereségvággyal, dologkerüléssel, különösen üzletszerüséggel motivált lopási esetekre sulyosabb büntetés, viszont önfentartás vagy családeltartás által motiváltakra pénzbüntetés, vagy kifejezetten enyhébb tételek lennének alkalmazandók.

Bünpártolásnál, ha a szánalom játszik közre, enyhébbnek kellene lennie a büntetési tételnek.

A minősitéssel kapcsolatos az u.n. nagy kriminalitásu, a társadalomra valóban közveszélyes büntettesek elleni védekezés is, mely egyik legsulyosabb problémája a XX. század büntetőjogának. Az ezzel szervesen összefüggő biztonsági intézkedések terén az 19o8.évi XXXVI.1913.évi XXI. és az 1928.évi X. törvénycikkek a vezető európai államok

sorába emelték hazánkat. Lényegük a határozatlan időtartamra történő szabadságelvonás, előfeltételük a megrögzöttség, kényelemszeretet motivumai, alanyaik a közveszélyes munkakerülők, csavargók és a megrögzött hivatásos büntettesek, megjelenési formái pedig az egyszerü és a szigoritott dologház. Egyszerü dologházba utalás a közveszélyes csavargók, szigoritott dologházba utalás pedig a megrögzött, nagy büntettesek speciális büntetése. A gyakorlatban kitünően bevált ez a két intézmény,mely annak tudható be,hogy a társadalom hosszabb időre meg van oltalmazva ezek által a valóban közveszélyes eleketől s a közveszélyes csavargók és a megrögzött bünösök jobban is irtóznak a szigoritott dologháztól,melyben rossz viselkedés vagy megbizhatatlanság esetén egész életük fogytáig ott tarthatók. Tehát a megelőzés szempontjából is igen nagy jelentőségü az emlitett két intézmény.

IV.

Az individualizáció a konkrét büntető perben közelebbről a büntetés kiszabásában kap jelentőségéhez méltó szerepet. Hiába állit fel a törvény bizonyos szabályokat a bünösség fokára, a motivumoknak a büntetési rendszerben való szerepére vonatkozólag, hiába szabályoz egyes speciális büncselekmények tetteseivel való elbánást, mégis a kultura, a szociális viszonyok, a lelkiélet jelenségeinek sokrétüsége, bonyolultsága miatt a konkrét perben eljáró biró kell hogy individualizáljon a szó tulajdonképeni értelmében. Közvetlen kapcsolatban lévén az egyes büntettesekkel a motivumoknak olyan finom árnyalatait is észreveszi,melyekről a törvény nem intézkedhetett, a különböző motivumok olyan egymásbafonodásáról szerezhet tudomást,melyekre a törvényhozó nem is gondolt.

A birói individualizáció sem alapitható azonban a kriminal-antropologiai vagy szociologiai iskolák tulzó kivánalmaihozm hanem a büntetés kiszabásának az egyéni

felelősségre és a sértett jogi értékek figyelembe vételének elveire kell épitve lenni. Minket most elsősorban az első szempont, az egyéni felelősség szempontja érdekel, s ennek körén belül is - mellőzve a büncselekmény beszámitására vonatkozó kérdéseket - a sulyosbbitó és enyhitő körülményekkel foglalkozunk közelebbről.

A sulyosbbitó és enyhitő körülmények, illetve ezek egymásra gyakorolt erősitő vagy közömbösitő hatása alapján dömti el a biró, hogy egy bizonyos büntettre alkalmazható büntetés keretében az átlagos, vagy az átlagon aluli, vagy felüli sulyu büntetést alkalmazza-e. A büntetőperben a motivumok, mint enyhitő vagy sulyosbbitő körülmények jelennek meg. A kettő viszonyát tekintve minden motivum egyuttal enyhitő /sulyosbbitó/ körülmény is, viszont az enyhitő /sulyosbbitó/ körülmény nem szükségképen motivum,lehet az valamilyen állapot /fiatal kor/,tulajdonság,/müveltség, müveletlenség,/ vagy a büncselekményen kivül fekvő magatartás /beismerés/. Az enyhitő /sulyosbbitó/ körülmény

tehát a motivumnál tágabb fogalom.

Általános elvnek tekinthető,hogy sem sulyosbbitó, sem enyhitő körülményként nem mérlegelhető olyan mozzanat,amely a Btk. különös részében valamely alapbüncselekmény enyhébb, vagy sulyosabb minősitésének alapjául szolgál,mert az alkalmazandó törvényes büntetési tételben az ilyen körülmény már értékelve van. Birói gyakorlatunk eltért ettől az elvtől annyiban, hogy a bünhalmazatot minden esetben értékeli,mint sulyosbbitó körülményt, bár éppen a Kurián szögezte le annakidején /C.1o341/19o6./,hogy :"bünhalmazat esetén a büntetés kiszabása a Btk. I. részének 8. fejezetében szabályozva lévén, a bünhalmazat ezen felül külön sulyosbbitó körülményként nem állapitható meg." Ezenkivül nem fejlődtek ki biztos utmutatást adó általános elvek.

A sulyosbbitó illetve enyhitő körülmények kimerítő felsorolása lehetetlen, ezért mindössze néhány jellegzetes példát emelünk ki,melyeket a büntetőperben következetesen és természetüknél fogva sürün szo-

kott mérlegelni a biró.

Igy például a büntetett előélet birói gyakorlatunkban minden esetben sulyosbitó körülmény. Magyarázata az, hogy a büntetett előélet következtetést enged a vádlott alanyi bünösségének magasabb fokára. Az előző büntetéssel nyert visszatartó motivumok nem voltak elegendők ahhoz, hogy a büncselekmény elkövetésére nézve kedvező motivumot, vagy motivumokat ellensulyozhatták volna. A büntetett előélet tehát nem motivum, de szoros kapcsolatban áll azzal, amennyiben következtetni lehet általa bizonyos motivumok jelenlétére és erejére.

Ellentéte a büntetlen előélet, melyet bíróságaink általában szintén mérlegelni szoktak. Nem vehető azonban figyelembe, különösen az ujabb gyakorlat szerint ügyvédnél, közalkalmazottnál, tanitónál, ujságirónál vagy más magasabbmüveltségü egyénnél. Nem vehető figyelembe kereskedőnél sem. A büntetlen előélet beszámitásának igazi tere az alkalmi büncselekmény.

A vádlott fiatal korának beszámitása, mint állapotot jelző enyhitőkörülmény jelentkezik. A beszámitás oka az az elve, hogy átlagos büntetés az átlagos bünösség fokának, tehát az átlagos fizikumu és lelküségü, átlagos szociális körülmények között levő tettes állapotának kell hogy megfeleljen. A Kuria 20 évben jelölte meg a korhatárt, de a gyakorlatban, különösen gyilkosságnál ezen felül is alkalmazni szokták.

Vádlott tagadása ma már nem vétetik sulyosbbitó körülménynek, de a beismerés bizonyos feltételek fennállása esetén mint enyhitő körülmény beszámitható. A Kuria rendszeresen vallott felfogása szerint a beismerés csak akkor szolgál enyhitő körülményül, ha töredelmes és őszinte, ha a tényállás felderitését megkönnyiti és igazi bünbánatnak a jele, sőt több itélet szerint csak akkor, ha a büncselekmény megállapitását egyenesen a beismerés eredményezte. Nem enyhitő a beismerés a Kuria azerint, ha a vádlott jogos védelemmel védekezik, amikor az nem a megbá-

nás, magábaszállás jele, hanem töredelmes, mert ilyen esetekben vádlott a szándék fennforgását tagadja. A ténybeli beismerés Kuriánk szerint tehát nem enyhitő körülmény, mivel a vádlott csak magát az emberölés tényét ismeri be, viszont tagadja a bünösséget. Mégis több itéletben a ténybeli beismerés mint enyhitő körülmény szerepel.

A vádlott családos állapotának méltánylása áttöri azt az elvet, hogy a büntetés kimérésénél csak a vádlott alanyi bünösségét és a megsértett jogi értékek minőségét és a sértés intenzitását lehet számitásba venni. Mégis kétségtelen, hogy a büncselekmény individualizálása helyesen történik a vádlott összes életkörülményeinek figyelembevételével, mert vannak szociális és lélektani szempontok, amelyek a bünösség kérdésével való dogmatikus kapcsolaton kivül is figyelmet érdemelnek annak a büntetésnek megállapitásánál, amely a megsértett erkölcsi és jogi rend helyreállitását célozza. Szociális szempontból pedig minden bizonnyal a családos állapot az, mely e tekintetben a legtöbb figyelmet érdemli.

Motiválisjelentőségü a müveltség alacsony vagy magas fokának mint enyhitő vagy sulyosbbitó körülménynek elbirálása.

A bünösség fokára a vádlott lelki strukturáján keresztül nyilvánvalóan közvetlen befolyást gyakorló e kérdésben a biróság rendszerint ki nem elégitő mozzanatokból indul ki és csak igen ritkán méltatja a vádlott egyéniségét közelebbi vizsgálatra. Komoly lélektani analizis ritka. Inkább az általános élettapaaztalatok jutnak szóhoz, amelyek azonban a kriminal-psychologia szerint gyakran elégtelenek. Mig a magasabb intellektualitást a legtöbb esetben határozott bizonyitékok világitják meg és teszik könnyen mérlegelhetővé, addig nyilván nem hatol le a bünösségi fok kérdésében a lelki élet mélyebb rétegeibe a biró akkor, amikor egyedül a vádlott irni-olvasni tudása alapján mellőzi az alacsonyabb müveltség enyhitő körülményként való számbavételét.

Mindenesetre helyes a Kuria felfogása, amely szerint olyan közönséges büncselekmény esetében, amelyet a legkezdetlegesebb

müveltségü ember is teljes sulya szerint értékelhet a vádlott alacsony értelmiségét nem fogadhatja el enyhitő körülmény gyanánt. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy az alacsony müveltség és értelmiség nem is abból az okból enyhiti a bünösség fokát, mintha a vádlott a cselekmény tiltott voltát fel nem ismerte volna, hanem azért, mert az alacsonyabb értelmiségü vádlott nem rendelkezik azokkal a fokozott erkölcsi és értelmi gátló-erőkkel és képzetekkel, melyeket a tudás és müveltség közvetit.

V.

A sulyosbbitó és enyhitő körülmények tárgyalása kapcsán felmerülhet a kérdés, érvényesülnek-e ezek jelentőségüknek megfelelő mértékben a birói gyakorlatban. A felelet: igen, különösen az enyhitő körülmények kapnak fontos helyet a büntetés kiszabásában. A büntetőnovelláink által létrehozott dologház és szigoritott dologháznak a gyakorlatban való beválása ugyan látszólag nem erre mutat, azonban biróságaink tisztában vannak azzal,

hogy a drákói szigor bármennyire indokolt is a társadalom parazitáival és megrögzött ellenségeivel szemben, célttévesztett és igazságtalan azokkal szemben, akik a manapság seregszámra kreált ujabb és ujabb vétségek és kihágások utvesztőivel először megbotolva a büntetőbiró elé kerülnek. A büntetőbiró, aki embertársainak szabadsága, becsülete, esetleg élete felett dönt, nem a betü megtartását tekinti feladatának, hanem a társadalom érdekét igyekszik a büntetés alkalmazása és annak megfelelő mértéke utján kielégiteni.

Bíróságaink a törvény büntetési rendszerének, különösen egyes tételes rendelkezéseinek szigoruságát a mindennapi élet tapasztalatainak hatása alatt kialakuló meggyőződésükkel nem tudják összeegyeztetni. A törvény az életért van s az élethez a biró közelebb áll, mint a törvényhozó, különösen, mint a mult idők törvényhozója. Ezért aztán a birák szivesen alkalmazzák az enyhitő körülményeket, hogy az igazságérzetüknek megfelelő enyhébb büntetést kellőképpen indokolhassák. Természetes, hogy a kérdések elvi tisztázását ez az álla-

pot nem mozditotta elő.

Ezenfelül a büntetés rendkivüli enyhitését szabályozó törvényszakaszokat a Btk. 92. és a Kbtk. 21.§-ból állandóan és olyan kiterjedt mértékben alkalmazzák, hogy ezzel ugyszólván szabállyá teszik azt, amit a törvény kivételnek szánt. Dr. Baumgarten Ididor: A büntetés kimérésének reformjáról c. munkájában rámutatott az 1902 év birói gyakorlatára, mikor is például magánosok elleni erőszak büntetténél az esetek 95 %-ban, hivatali és ügyvédi büntetteknél 65'5 %-ban, lopás miatt visszaesőkkel szemben 68'5 % arányban alkalmazták a Btk. 92.§-át. Eisner az 1915 és 1929 közti évekről közöl statisztikai adatokat, melyekből kitünik, hogy az összes büntettesekkel szemben ezen idő alatt 60-70 %-ban alkalmazták biróságaink á 92.§-t.

Ha tételes törvényeink és birói gyakorlatunk közt nincs is meg a kellő összhang, vajjon megvan-e az egyes biróságok közt a motivumok sulyosbitó és enyhitő körülmények tekintetében. Kialakultak-e erre nézve olyen elvek, melyek a jogegységet biztositanák?

Vámbéry Rusztem tagadja ezt, midőn a következőket irja: "A magyar törvény ugyszólván fehér lapot nyujtott át a birónak, de birói gyakorlatunk se a büntetés-kimérés alapjának: a bünösségnek, se az enyhitő és sulyosbbitó körülmények rendszerének kifejtésében nem birt a fehérlapra olyan elveket feljegyezni, melyek akár a büntetőjog dogmatikai követelményeinek, akár a társadalom védelmi szükségleteinek megfelelnének." Baumgarten szerint is "nem a törvény, hanem minden egyes biró határozza meg a büntetés kimérésénél irányadó elveket."

Mindkét büntetőjogász helyesen állapitja meg a jogegység hiányát, de Vámbéry helytelenül rója meg érte bíróságainkat. Éppen az a baj, hogy tulságosan fehér lapot kapott a bíróság. Eisner szavaival: "minden büntetőitélet végső alapja a bünösség, de hogy mi az, büntetőtörvénykönyvünk nem mondja meg és nem felel rá kimeritően és egyértelmüen az elméleti büntetőjogtudomány sem...A törvény ama rendelkezései, amelyek a büncselekmény elkövetőjét a törvényben irt szabályok szerint büntetni rendelik, lényegileg csak olyan matematikai kere-

tet szolgáltatnak, amelyet gondolati tartalommal a biró kénytelen kitölteni. A biró kénytelen a bünoselekményt lélektani, erkölcsi, társadalmi és gazdasági vonatkozásaiban is értékelni, de ehhez az értékeléshez a törvény utmutatást nem ad, és nem talál ilyet a biró a gyakorlatban értékesithető szakirodalomban sem."

A törvénny beszél ugyan a bünösség fokáról és megjelöli egy-egy szóval az arra befolyással biró körülményeket és megjelöli csoportositóan mint enyhitő és sulyosbbitó körülményeket, de ezeket sehol sem sorolja fel és sehol sem nyilatkozik arról, hogy mik azok a körülmények,melyek a bünösség fokát sulyosbbitják,vagy enyhitik, melyek azok a nézőpontok,amelyek ebben a kérdésben a szelekciót irányitják.

Alakijogi szempontból történtek ugyan ujabb változások,azonban csak annyiban,hogy második büntető novellánk 28.§. a büntetés kiszabása kérdésében a feleknek egyetemes terjedelmü semmisségi perorvoslatot biztositván megnyitotta az utat a Kuria

korlátlan irányitó munkássága előtt.

Finkey 1937-ben megjelent munkájában /Jelszavak harca a büntetőtörvénykönyvek revíziója körül/ büntetőtörvénykönyvünk gyökeres átdolgozását sürgeti: "csődöt mondott a Btk. büntetéskiszabási rendszere a relative határozott büntetési tételek papiros bölcsesége. Vissza a 43.-i jelszavakhoz, a relative határozatlan büntetési tételekhez." Más helyen: "Büntetőtörvénykönyvünket az életbelépte óta eltelt 7 évtized sulyosan megőrölte, ugy hogy a XX. század kriminalitásának ujabb- és ujabb alakulatai elleni küzdelemre csak a gyökeres átdolgozás fogja továbbra is használhatóvá tenni." Különösen fontos lenne szerinte az egység és többség tanában a folytatólagos cselekmény és az üzletszerüség vitás kérdéseinek megoldása, a különös részben a gyilkosság és szándékos emberölés megnyugtatóbb elhatárolása, illetve helyesebb definiálása.

Büntetőtörvénykönyvünk valóban elavultnak mondható, melyet a különböző uj büntetőtörvények már nem birnak kellőképen felfrissiteni, ugy hogy a Btk. gyökeres megreformálása tényleg szükségessé vált. Azonban a háboru utáni idők sajnos nem alkalmasak i-

lyen természetü feladatok véghezvitelére. Igy egyelőre a Kuriára, itélőtáblákra, igazságügyi kormányzatra hárul a feladat, hogy bizonyos jogegységesitést teremtsen a motivumok értékesitése tekintetében is azáltal, hogy kezdeményezőleg lépjen fel a büntetés kiszabására és a bünösség fokára befolyással biró sulyosbbitó és enyhitő körülmények dogmatikájának a meglevő alapokon való kiegészitése érdekében.

--- ... ---